
СОЦІОЛІНГВІСТИКА

КОГНІТИВНА ЛІНГВІСТИКА

УДК 811.161.2 : 81'42

Т. П. Вільчинська,

д-р філол. н., проф.,

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка,

професор кафедри загального мовознавства і слов'янських мов

ЛІНГВОКОГНІТИВНА ПРИРОДА КОНЦЕПТУ «ДОРОГА» ЯК РЕПРЕЗЕНТАНТА ПРОСТОРОВОГО КОДУ В ПОЕТИЦІ ТАРАСА ФЕДЮКА

У статті на прикладі концепту «дорога» розглянуто особливості лінгвалізації просторових понять, що презентують відповідний культурний код у художній мовотворчості сучасного українського поета Тараса Федюка. Розглянуто специфіку вербалізації та образно-семантичну природу концептуалізованої одиниці. Встановлено, що концепт «дорога» є полісемантичним, когнітивно багатограним, а його вираження в поетичній мові засвідчує глибоке розуміння автором міфопоетичного хронотопу.

Ключові слова: код, просторовий культурний код, концепт, дорога, поетична творчість.

Кожна культура має свою картину світу, презентовану засобами мови. Зміст культури визначають різні ділянки буття людини (традиції, звичаї, релігія, побут, економіка, наука, мистецтво тощо), які в мові реалізуються через відповідні коди. Встановлення особливостей кодування культурної інформації у концептах забезпечить розуміння мови як засобу відображення світу, її взаємозалежного зв'язку з культурою певного етносу.

Актуальність запропонованої розвідки визначається її спрямованістю на дослідження саме просторового культурного коду, що репрезентує одну з основоположних філософських категорій – простір (Е. Кассіер), яка є важливою для розуміння процесів концептуалізації дійсності. Концепт «дорога» є одним з основних у площині «людина – простір», що відображає численні аспекти взаємодії людини з просторовими реаліями.

Простір належить також до важливих параметрів композиційно-динамічної структури художнього тексту, є тією конструктивною силою, що організовує матеріал в єдине змістове ціле. Риси національно-мовної картини світу певного етносу можна встановити, досліджуючи індивідуально-авторську мовотворчість, вивчення якої сьогодні перебуває серед першочергових завдань мовознавчої науки. Отже, основними для розуміння культурних цінностей (понять) народу стають лінгвокогнітивний, лінгвокультурологічний, етнолінгвістичний підходи, в аспекті яких і виконане наше дослідження.

Мета статті – з'ясувати лінгвокогнітивну природу концепту «дорога» як маніфестанта просторового коду в поетичній творчості Тараса Федюка – відомого українського поета, лауреата Шевченківської премії.

Об'єктом дослідження став концепт «дорога», предметом – особливості його лінгвалізації в художній мові. Матеріалом для аналізу послужили поетичні тексти Т. Федюка, що увійшли до двох збірок поезій «Обличчя пустелі» (2005 р.) та «Транснїстрія» (2007 р.), визначальними рисами яких є оригінальні теми, філософічне ставлення до життя, глибинне відчуття мови, що роблять доробок поета самобутнім явищем в сучасній українській літературі. Лінгвокогнітивний аналіз дороги як просторового поняття в мовотворчості Т. Федюка здійснюється вперше.

Незважаючи на досить помітні напрацювання, які можна об'єднати спільною ідеєю – когнітивним поглядом на мову, в сучасній лінгвістиці залишається чимало дискусійних питань, серед яких визначення і типологія кодів культури, особливості вербалізації концептів, теорія концептуальної метафори та ін.

Так, термін «код культури», що поширився завдяки працям Ю. Лотмана, М. Толстого, В. Телії, сьогодні здебільшого тлумачать як «макросистему характеристик об'єктів картини світу, об'єднаних спільною категоріальною ознакою; це певна понятійна сітка, використовуючи яку, носій мови категоризує, структурує й оцінює навколишній і свій власний світи» [4, с. 125].

Схожі визначення культурного коду знаходимо в працях таких науковців, як О. Березович, Д. Гудков, М. Новикова, В. Красних та ін. В україністиці подібних поглядів дотримуються Ф. Бацевич, Л. Савченко, О. Селіванова, О. Снитко, І. Чибор та ін. Зокрема, О. Селіванова стверджує, що код культури це «мережа членування, категоризації, оцінок інтеріоризованого світу та внутрішнього досвіду людини, зумовлена культурою певного етносу й репрезентована в семіотичних системах природної мови, мистецтва, обрядів, звичаїв, вірувань, а також у нормах моралі, поведінці членів етнічної спільноти» [7, с. 220].

Л. Савченко, поділяючи думки згаданих мовознавців, акцентує увагу на важливості кодування саме «національної етнокультурної інформації... у формі, здатній ідентифікувати культуру через сукупність вторинних знаків і символів» [6, с. 62] та вводить у науковий обіг термін «етнокод», найбільш оптимальний, на її думку, в дослідженнях елементів духовної культури у фразеології.

У лінгвокультурологічних студіях частіше послуговуються термінопоняттям «тематичні коди», під якими розуміють «субстанціонально різні знаки матеріального і духовного світу, об'єднані однією темою» [1, с. 95].

Відомо чимало класифікацій тематичних кодів культури. Здебільшого науковці приймають за основу типологію В. Красних, яка виокремлює такі коди: соматичний, просторовий, часовий, предметний, біоморфний і духовний [3, с. 233]. Загалом дослідниця вважає, що кодів не повинно бути багато, різноманітність полягає не в їхній кількості, а в реалізації [3, с. 280].

Натомість інші вчені виділяють помітно більшу кількість кодів. Наприклад, Д. Гудков і М. Ковшова окреслюють 15 кодів [1, с. 96-99], М. Піменова – 14 [4, с. 127-128], 10 основних кодів, у межах яких реалізуються інші, зауважує О. Селіванова [7, с. 221]. Зазначимо, що у всіх згаданих типологіях послідовно виділяється просторовий код, який ще називають спатіальним.

Л. Савченко запропонувала коди культури поділити на дві групи: субстанціональну та концептуальну. До першої зараховує такі коди, як антропний, соматичний, зооморфний, фітоморфний, предметний та природний, до другої –

спатіальний, або просторовий, темпоральний, тобто часовий, геометричний, колоративний, квантитативний, каузативний, аксіологічний, кваліфікативний, або якісний, та окремо виділяє моторіальний (репрезентує образи, пов'язані з рухом) [6, с. 94-147]. Подана класифікація на сьогодні видається найширшою. Просторовий культурний код в ній доповнюється моторіальним, крім того, дослідниця умотивовує вживання українських відповідників замість деяких назв іншомовного походження, як-от у випадку з просторовим кодом. Зазначимо, що коли субстанціональні коди культури виокремлюються на основі подібності плану вираження, то концептуальні – на основі смислової подібності концептів.

Коди культури, як стверджує М. Піменова, виявляються у процесах категоризації і концептуалізації. «Здатність людини співвідносити явища з різних сфер, виділяючи в них спільні ознаки, є основою властивих кожній культурі системи кодів» [4, с.127]. Кожна національна культура відрізняється властивими тільки їй образами, символами, концептами, що презентують особливу систему кодів, за допомогою якої носій мови об'єктивує навколишню дійсність і свій внутрішній світ.

Зацікавленість у вивченні природи міфопоетичного хронотопу стабільно висока уже протягом тривалого часу. Питання, пов'язані із концептуалізацією простору, розглядалися у працях таких науковців, як І. Богданова, Л. Масенко, Т. Монахова, Т. Радзівська, О. Тищенко, В. Сарапін, С. Шуляк, Т. Цив'ян та ін., причому тлумачили їх по-різному. Часто концепти на позначення простору розглядають у співвідношенні з концептами «час» або «дім» (Т. Монахова, В. Сарапін). Т. Радзівська, наприклад, найважливішим у площині «людина – простір» вважає концепт «шлях», а зважаючи на особливості його вираження в мові, умотивовує вживання поняття «концептосфера шляху» [5, с. 177].

У статті, з огляду на частотність виявлених вербалізаторів «концептуальних одиниць із просторовими координатами» (за Т. Радзівською), означуємо їх номінації концепту «дорога», який, спираючись на праці Т. Космеди, О. Кубрякової, В. Маслової, М. Скаб, Р. Фрумкіної, тлумачимо як ключовий (об'єктивується в численних контекстах), базовий (важливий у формуванні ментальності етносу), культурний (репрезентує одну з універсальних (онтологічних) категорій культури – простір).

Як відомо, концепти реалізуються в мові різними способами – за допомогою лексем, вільних і стійких словосполучень, тропеїчних одиниць, паремій тощо. Подібне засвідчує і вербалізація досліджуваного концепту в поетичних текстах Т. Федюка (звертаємо увагу на непослідовність вживання автором розділових знаків і великої літери).

Так, його номінативне поле представлене насамперед іменниками, як-от: *дорога* (*Все зникне, яке до того. / ... Брукована лаврська дорога* [8, с. 26]); *шлях* (*Шлях без мети, без царя в голові, голови* [8, с. 39]); *стежка* (*стежка вужча від ноги / вужа ножа і чого хочеш / біжить в далекі береги* [9, с. 49]); *рідше путь* (*і, зрештою, почалася така путь, / куди неохоче беруть по двоє* [8, с. 55]); *міст* (*коли у нас на півдні шоста / і коли віці сунуть мостом* [9, с. 52]); *траса* (*траса північний вітер / і приїхати слід* [9, с. 46]); запозичене *сабвей* (*а далі місто яке трамваями і сабвеями зранку морили* [8, с. 117]); *перехід* (*в нічних переходах підземних немає людей* [8, с. 14]); застаріле *тартак* (*де попало на шлях цей стежку на цей тартак* [9, с. 24]); а також *вулиця* (*і тільки з вулиці трамваю / скрип* [9, с. 99]); *площа* (*Лишається так: площа, люди і льоди... / І ти, що проїздом, що випав з колоди* [8, с. 59]).

Серед словосполучень привертають увагу передусім ті, що функціонують як термінологічні, зокрема *залізна дорога*, вжите на позначення залізниці (*залізною дорогою гойдається вагон* [9, с. 86] або *Зеленіє в снігах вагон. / І залізна, як лід, дорога* [8, с. 132], зауважимо, що автор використовує у своїх віршах і лексему *залізниця*: *двох коханців: блудних сина / і дочки на залізниці...* [8, с. 76]), та фразеологічні (*лягає дорога дальня / а просто така дорога – як розвести руками* [8, с. 116]).

Нерідко вербалізатори аналізованого концепту виступають компонентами різних тропеїчних структур, найчастіше метафори: *трава півстоліття яке за плечима яка і не передбачала дороги* [8, с. 41] або *я знаю які одежі вдягають у ці дороги* [9, с. 82].

Виявлено у поезії Т. Федюка і десемантизовані деривативні утворення від лексем із просторовою семантикою на зразок *дорожній* (*вуста воскові / спорише дорожній* [9, с. 38] – імплікуються уявлення про смерть друга) чи *бездоріжжя* (*дерев бездоріжжя і ніч і не вернешся звідти* [8, с. 64] – конотує відчуття суму від неминучої смерті).

В українській етнокультурі з поняттям дороги пов'язують такі значення: 1) смуга землі з краю в край, по якій їздять і ходять; також перебування в русі, подорожування (із цим значенням корелює багато символічних смислів, в тому числі дорога як прожите життя); 2) гладка дорога – символ легкості, безперешкодності; 3) Божа дорога; 4) Чумацька (Молочна, Божа, Зоряна, Небесна, Журавлина) Дорога; 5) переходження дороги [2, с. 196-197].

Т. Радзівська, спираючись на етнокультурне та загальномовне тлумачення просторових понять, умотивовує їхнє визначення як «концептосфера шляху», яка є «неоднорідною і розподіляється на певні зони, що представляють: 1) шлях як частину природної сфери, 2) шлях як природний суходільний простір для руху, 3) шлях – елемент «альтернативних» просторів, 4) шлях у сфері доцільності діяльності людини, 5) шлях як подію, що втілює ідею руху вперед, 6) шлях як життєвий цикл» [5, с. 177].

Аналіз концепту «дорога» в поезиці Т. Федюка засвідчує його полісемантичність і когнітивну багатогранність. Як і в українській етнокультурі, дорога – це насамперед «частина простору, призначена для руху»: *і нічого не їхало, бо не могло / тих п'ятсот кілометрів, яких всім замало / і лежало село як старе баракло / біля киева траси і храму* [9, с. 78].

Загалом мотив руху об'єктивується чи не в кожній поезії Т. Федюка. Частіше автор досягає цього, використовуючи дієслова на позначення руху та іменники для називання різних видів транспорту, реалізуючи в такий спосіб думку про функціональне призначення дороги: *На Личаківському в маї / я їду і йти люблю... / Ходить посполитих згряя* [9, с. 56] або пор.: *поїзд останній тихенький гойднувся і їде* [8, с. 39]; *їде таксі / і йому налипає на скло* [8, с. 107]; *жовті маршрутки тихо / перепливали мости* [8, с. 122]; *хай їздять автобусом футболісти* [9, с. 63]; *транспорт громадський нікого уже не везе* [8, с. 106] тощо.

Як предметний об'єкт, дорога у поезіях Т. Федюка означається за типом поверхні (*брукована дорога*), за розміром (*вузька стежка*), за станом (*уторований шлях*).

Розгортання концептуальної семантики демонструє смисл «та, що втілює ідею руху вперед». Об'єктивацію подібного смислу забезпечують різні предикативні, часто фразеологізовані, словосполучення на зразок: *збиратись у дорогу, випаде дорога, йти світ за очі* (*Завтра випаде дорога* [9, с. 92]; *йдемо світ за очі / де мор і війна* [9, с. 28]); атрибутивні синтагми на кшталт *дорога дальня* (*лягає дорога дальня* [8, с. 116]) та значною мірою контексти, що об'єктивують інформацію про подолання перешкод, які трапляються на шляху (*дороги не треба йдемо на звізду* [9, с. 28] або *остання яку я пройшов огорожа* [9, с. 41]).

Реалізуючи уявлення про дорогу як нерукотворний природний об'єкт, досліджуваний концепт корелює з такими просторовими природними реаліями, як степ, ліс, пустир, берег і под.: *степ твій – це просто земля якої багато яка глинобитна / втоптана під ноги...* [9, с. 7] або *де сірі хвилі як вандали / сліди руйнують на піску* [9, с. 33].

Привертають увагу також контексти, в яких річка чи небо асоціюються з дорогою, рухом на ній: *Відходить шаланда від берега* [8, с. 72], або *на водах ходять рибами сліди* [8, с. 31], чи *і якась люфтваффе у небі пташкою пролетить* [8, с. 6]. У подібних контекстах експлікується або імплікується думка про «альтернативні» простори, зокрема морський, річковий, водний, повітряний, міський та ін. (*а далі – місто / шурхіт машин виповзає із-під гардинних китиць* [8, с. 117]).

Семантика означень до номінантів досліджуваного концепту тут стосується типу концептуалізованого простору. Так, повітряний шлях *блакитний*, морський *солоний*, а бувають іще *казенні, прозорі: я вийшов сам у море воно на смак солоне* [8, с. 21] або *а ти і не знала якої хотіла ціни... / казенна дорога де гоїя і гоголь бур'ян головка / і це параноя – це знаєш нічого наука така* [9, с. 73] (в останньому контексті імплікується інформація про майбутнє повіі).

Зауважимо, що прикметною ознакою Федюкових текстів є насамперед опис степового та приморського краєвидів, які, очевидно, є найріднішими і найближчими для поета місцями і про які він сам написав так: «тут все – легенда дикий степ казка неправда художня література... / ...тут я народився... / ...звідси майже всі мої вірші... / ... тут я хотів би померти хоча я тут не живу... / ...це – трансїстрія...» [9, с. 3].

Властивий віршам Т. Федюка динамізм засвідчує мотив подорожування. Ліричний герой (а це нерідко сам автор) перебуває постійно в дорозі. Відтак семантика простору реалізується через назви відомих для українців локацій: Київ, Львів, Дніпро, Буг та ін.: *то вінницький, то вижницький, то хтозна-чий квартал... / малинами долинами дунай дніпро і буг* [9, с. 86]. Традиційний для поета маршрут Київ – Одеса автор опоетизовує у багатьох творах: *все не склалось так погано / як могло б і як хотілось... / а тому – чому в черкасах києві чи у одесі / і на різних перегонах уночі мовчить і п'є* [8, с. 24].

Перехід концепту «дорога» із природної сфери в ментальну супроводжується процесом семантичної трансформації, внаслідок чого вербалізатори набувають нових смислових і функціональних ознак. У структурі аналізованого концепту це засвідчує такий концептуальний смисл, як «та, що асоціюється з напрямом діяльності». Зазвичай така діяльність тлумачиться як рух уперед до певної мети, що має бути досягнута. Проте в поезіях Т. Федюка досить часто діяльність – це «рух в нікуди». Пор.: *вихід є куди не глянь / шлях кружляє на тамань... / перспектива – це коли / ми такі як і були / і в кінці тунелю світло / біле як баба-огли* [9, с. 68] та *шукати дорогу таку / якої нема яку / як рану ковил зализав* [8, с. 11].

Просторовий код, як відомо, базується на аксіологічно маркованих опозиціях «свій – чужий», «верх – низ». Цим, очевидно, можна пояснити їх об'єктивацію у поетичних текстах Т. Федюка: *якщо розібратися добре – дорога одна: / вниз вздовж узвозу / вверх вздовж узвозу хто хоче / ти вже не хочеш... / довго і вниз – це життя* [8, с. 18].

Сакральну сферу в структурі концепту «дорога» демонструє смисл «та, що асоціюється із життєвим циклом людини». Здебільшого автор опоетизовує, використовуючи просторові номінації, закінчення життєвого циклу: *а звідси нікуди немає дороги... / електрику Бог до себе прибрав і всіх що тут жили теж* [8, с. 64] та *Я*

знаю, у мене всіх заберуть – / така пора і такі конвої – / і, зрештою, почалася така путь, / куди неохоче беруть по двоє [8, с. 55].

Поетові вдається передати мотиви туги, суму, пов'язані з тим, що життя рано чи пізно закінчується. Звідси домінування в його текстах жовтих осінніх барв: *чашу вже випито... / жовта долоня як тіло оси / уздовж дороги осінній ясир... / душу висмоктують срібні вужі* [8, с. 92] або *Дорогою кілька тіл і висохлий жовтий щир... / Ще прийдуть, збрешуть: брати. / Попросять, може, води. / Спитають, куди іти. / І я їм скажу – куди* [8, с. 50].

Загалом поезію Т. Федюка характеризує медитативне наповнення тривоги, відчуття самотності, освячення любовної миті. Тому нерідко семантику просторових понять визначити непросто, як-от у контекстах: *зелене зелене зелене червоне дорога* [8, с. 55] або *ми лишились у світі – щока до щоки – і цього тепла / було більше ніж виходу і взагалі дороги* [8, с. 67]. Лише залучення ширшого контексту в обох випадках дає змогу встановити корелятивний зв'язок між поняттями дороги і кохання. Перший поетичний текст демонструє вагання ліричного героя щодо його почуттів, використані колористичні епітети, символізуючи сигнали світлофора, передають це відчуття. Щодо другого із наведених контекстів, то тут дорога виступає символом великої любові (пор. в етнокультурі *дорога до щастя*).

Науковці давно звернули увагу на відображення в мові здатності мислення людини переносити на свій внутрішній світ та об'єкти, що її оточують, антропоморфні, біоморфні, предметні та інші характеристики. Це закріпилося насамперед у вигляді різноманітних тропеїчних одиниць. У статті під ними розуміємо концептуальні одиниці, що репрезентують спосіб мислення про одну ділянку крізь призму іншої (Н. Арутюнова, Л. Кравець, Ж. Маслова, А. Чудінов, М. Піменова та ін.).

Поезія Т. Федюка вражає своєю образністю, а передусім метафоричністю. Відтак дорога в його поетичних текстах часто персоніфікується: *і стежка вужча від ноги... / біжить в далекі береги / далекі глинища лоскоче* [9, с. 49]; набуває іхтіологічних ознак: *за селом сичала траса* [9, с. 36]; уподібнюється до речовини: *І залізна, як лід, дорога* [8, с. 132]; вступає в корелятивні відношення з рослинами: *трава півстоліття яке за плечима яка і не передбачала дороги* [8, с. 41]; поетизується за допомогою епітетів, фразеологізмів, що нерідко нанизуються один на одного: *лягає дорога дальня* [8, с. 116].

Отже, розглянувши особливості мовної об'єктивації концепту «дорога», що презентує просторовий культурний код, у поетичній картині світу Т. Федюка, можна зробити висновок про його семантико-когнітивну багатогранність. Лінгвалізація дослідженої одиниці засвідчила як етнокультурне розуміння просторових понять, так й індивідуально-авторське. Встановлено, що основним вербалізатором проаналізованого концепту є лексема *дорога*, котра, як і інші, нерідко десемантизується, набуваючи нових смислових і функціональних ознак. Творчість Т. Федюка продемонструвала глибоке розуміння автором природи міфопоетичного хронотопу.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні інших концептів, що ретранслюють різні коди культури та визначають особливості світобачення творця художнього тексту.

Література

1. Гудков Д. Б. Телесный код русской культуры / Д. Б. Гудков, М. Л. Ковшова. – М. : Гнозис, 2007. – 288 с.
2. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: словник-довідник / В. В. Жайворонок. – К.: Довіра, 2006. – 703 с.

3. *Красных В. В.* Этнолингвистика и лингвокультурология: курс лекций / В. В. Красных. – М.: Гнозис, 2002. – 284 с.
4. *Пименова М. В.* Концептуальные исследования. Введение: учебное пособие / М. В. Пименова, О. Н. Кондратьева. – М.: ФЛИНТА: Наука, 2011. – 176 с.
5. *Радзієвська Т. В.* Нариси з концептуального аналізу та лінгвістики тексту: [монографія] / Т. В. Радзієвська. – К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2010. – 497 с.
6. *Савченко Л. В.* Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови: етимологічний та етнолінгвістичний аспекти / Л. В. Савченко. – Сімферополь: Доля, 2013. – 600 с.
7. *Селіванова О. О.* Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля – К, 2006. – 716 с.
8. *Федюк Т.* Обличчя пустелі: вірші / Т. Федюк. – К.: Факт, 2005. – 142 с.
9. *Федюк Т.* Трансністрія : збірка поезій / Т. Федюк. – К.: Факт, 2007. – 108 с.

References

1. Gudkov, D. B. (2007), *The Code of Russian Culture* [Telesnyj kod ruskoj kultury], Gnosys, Moscow, 288 p.
2. Zhayvoronok, V.V. (2006) *Signs of Ukrainian ethnoculture: dictionary-directory* [Znaky ukrayinskoyi etnokultury: slovnyk-dovidnyk], Dovira, Kyiv, 703 p.
3. Krasnyh, V.V. (2002), *Ethnolinguistics and lingvoculturology: a course of lectures* [Etnolingvistika i lingvokulturologiya: kurs lekcij], Gnosys, Moscow, 284 p.
4. Pimenova, M.V. (2011), *Conceptual research. Introduction: a textbook*, [Konceptualnye issledovaniya. Vvedenie: uchebnoe posobie], Flint, Moscow, 176 p.
5. Radziyevska, T. V. (2010), *Essays on Conceptual Analysis and Linguistics of the Text*, [Narysy z konceptualnogo analizu ta lingvistyky tekstu: [monografiya]], DP "Inform.-analyte. Agency", Kyiv, 497 p.
6. Savchenko, L.V. (2013), *The phenomenon of ethnocods of spiritual culture in the phraseology of the Ukrainian language: etymological and ethnolinguistic aspects* [Fenomen etnokodiv duhovnoyi kultury u frazeologiyi ukrayinskoyi movy: etymologichnyj ta etnolingvistychnyj aspekty], Dolya, Simferopol, 600 p.
7. Selivanova, O. O. (2006), *Modern linguistics: terminology encyclopedia* [Suchasna lingvistyka: terminologichna encyklopediya], Dovkilja -K, Poltava, 716 p.
8. Fedyuk, T. (2005), *The face of the desert: poems* [Oblychchya pusteli: virshi], Fact, Kyiv, 2005, 142 p.
9. Fedyuk, T. (2007), *Transnistria: collection of poems* [Transnistriya: zbirka poezij], Fact, Kyiv, 2007, 108 p.

Т. П. Вильчинская,

*Тернопольский национальный педагогический университет
имени Владимира Гнатюка,
кафедра общего языкознания и славянских языков*

ЛИНГВОКОГНИТИВНАЯ ПРИРОДА «ДОРОГА» КАК РЕПРЕЗЕНТАНТА ПРОСТРАНСТВЕННОГО КОДА В ПОЭТИКЕ ТАРАСА ФЕДЮКА

В статье на примере концепта «дорога» рассмотрены особенности лингвализации пространственных понятий, представляющих соответствующий культурный код в художественном творчестве современного украинского поэта Тараса Федюка.

Рассмотрена специфика вербализации и образно-семантическая природа концептуализированной единицы. Установлено, что концепт «дорога» является полисемантическим, когнитивно многогранным, а его выражение в поэтическом языке свидетельствует о глубоком понимании автором мифопоэтического хронотопа.

Ключевые слова: код, пространственный культурный код, концепт, дорога, поэтическое творчество.

T. P. Vilchynska,

*Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University of Ternopil,
Department of General Linguistics and Slavic Languages*

LINGVOCOGNITIV NATURE OF THE CONCEPT OF "ROAD" AS A REPRESENTATIVE OF SPACIOUS CODE IN THE POSITIONS OF TARAS FEDYUKA

In the article the peculiarities of linguisation of spatial concepts, presenting the corresponding cultural code in the artistic creation of modern Ukrainian poet Taras Fedyuk, are considered on the example of the concept "road". The specificity of verbalization and figurative-semantic nature of the conceptualized unit are considered. It has been established that the concept "road" is polysemantic, cognitively multifaceted, and its expression in poetic language is evidenced by the author's deep understanding of the mythopoetic chronotope.

Key words: code, spatial cultural code, concept, road, poetic creativity.

УДК 811.161.2' 271:94(477)

І. Д. Фаріон,

*д-р філол. наук, проф.,
Національний університет «Львівська політехніка»,
професор кафедри української мови*

ДО ДжЕРЕЛ ДІАХРОННОЇ СОЦІОЛІНГВІСТИКИ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКА ПРОБЛЕМАТИКА

У статті простежено історію перших паростків несистемних діахронних соціолінгвістичних ідей у світовому та вітчизняному мовознавстві. Засвідчено, що столітній шлях наукового осмислення взаємин між мовою і суспільством призвів до виникнення нового предмета дослідження історії мови – діахронної соціолінгвістики.

Ключові слова: діахронна соціолінгвістика, зовнішня історія мови, еволюція мови.

Діахронна соціолінгвістика в українському мовознавстві ще не мала системного практично-теоретичного опрацювання, хоч спорадичне використання її прийомів у дослідженнях з історії української літературної мови та соціолінгвістики незаперечне. Маємо на меті простежити історію перших паростків несистемних діахронних соціолінгвістичних ідей передусім у світовому мовознавчому досвіді. Мова – це передусім структура свідомости та мислення її носіїв в історичному розвитку, а історія – це низка соціальних подій. Діахронний соціолінгвістичний аналіз є основним інструментом